

Belangenbehartiging in verkiezingstijden

Eerste bevindingen – juni 2024

Evelien Willems, Frederik Stevens & Bastiaan Redert

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Steekproef en surveymethodiek	4
3. Resultaten	5
Belangrijkste beleidskwesties	5
Frequentie van belangengroep-partij interacties	6
Invloed op prioriteiten en posities van partijen	8
4. Conclusie	9

Sleutelbevindingen

Onze online survey bij een representatieve steekproef van 327 Belgische belangengroepen vond:

- **Breed scala aan thema's:** Belangengroepen behandelen een brede waaier aan thema's in de aanloop naar verkiezingen. Dit staat in contrast met burgers, die slechts een beperkte set van onderwerpen prioriteren.
- **Historische banden:** Historische banden vormen een belangrijke verklaring voor de frequentie van contact tussen belangengroepen en partijen. Deze banden zijn ook cruciaal voor de invloed die belangengroepen kunnen uitoefenen op de beleidsprioriteiten van partijen en de oplossingen die ze hiervoor voorstellen.
- **Machtsstatus en partijtype:** Factoren zoals de machtsstatus van partijen, uitgedrukt als coalitiepotentieel, en het type partij (mainstream versus niche) verklaren de contactfrequentie. Ideologische nabijheid heeft hier een minder groot effect.
- **Ideologische nabijheid:** Wanneer we kijken naar de factoren die de invloed van belangengroepen op partijen verklaren, zien we dat ideologische nabijheid een groter effect heeft. De machtsstatus van partijen en het type partij spelen hierbij geen rol.

1. Inleiding

De aanloop naar verkiezingen vormt een kritieke periode binnen democratische systemen. In deze periode wijzen politieke partijen hun kandidaten aan voor diverse kiesdistricten, nemen ze deel aan verschillende campagneactiviteiten, en articuleren ze hun beleidsprioriteiten terwijl ze strijden om de steun van kiezers. Het is dan ook niet verwonderlijk dat belangengroepen ernaar streven om in deze cruciale tijd interacties met politieke partijen aan te gaan. Belangengroepen werken samen met politieke partijen om invloed uit te oefenen op hun verkiezingsprogramma's, met als doel ervoor te zorgen dat hun voorkeuren en eisen prioriteit krijgen in de campagne en na de verkiezingen als deze partijen mogelijks aan de macht komen en deel uitmaken van de regering. Denk aan de vele verkiezingsmemoranda en sociale mediacampagnes. Omgekeerd zoeken politieke partijen de steun van belangengroepen omdat deze waardevolle beleidsinzichten kunnen bieden en kiezers kunnen mobiliseren.

Ondanks de vele voorbeelden van pre-electurale lobbypraktijken blijft onderzoek naar de frequentie van interacties tussen belangengroepen en politieke partijen in de aanloop naar verkiezingen schaars. Bovendien weten we weinig over de daadwerkelijke invloed die deze interacties hebben op de prioriteits- en positiebepaling van partijen in de aanloop naar verkiezingen. Deze kennislacunes vormden de aanleiding voor ons onderzoeksproject, mede gefinancierd door het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen. In dit rapport, geven we inzichten mee ten aanzien van drie centrale onderzoeksvragen:

1. **Op welke beleidskwesties zetten belangengroepen prioritair in naar aanleiding van de verkiezingen?**
2. **Hoe kunnen we de frequentie van interacties tussen belangengroepen en politieke partijen in de aanloop naar verkiezingen verklaren?**
3. **Hoe kunnen we de invloed van belangengroepen op partijen hun prioriteiten en posities in de aanloop naar verkiezingen verklaren?**

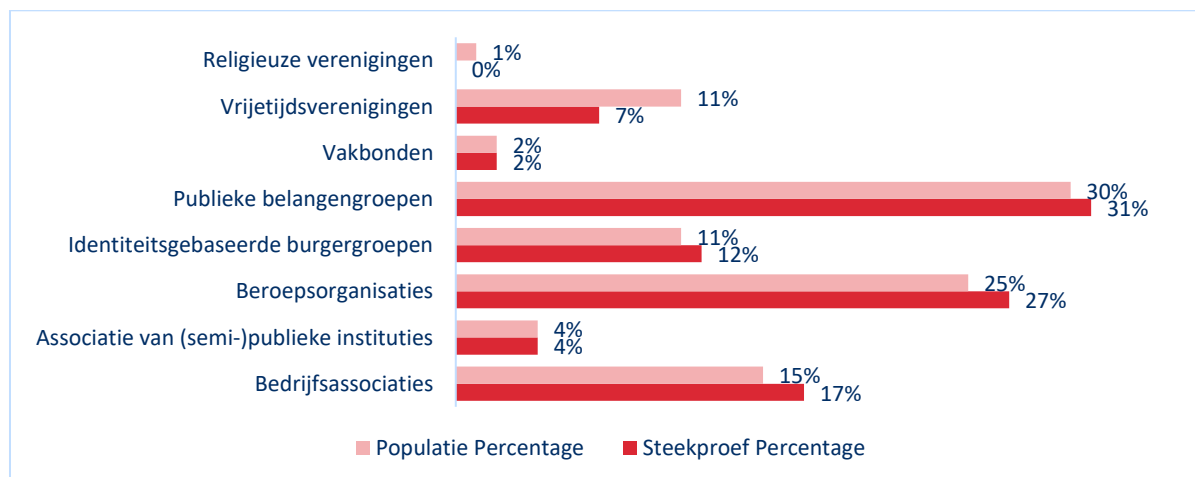
Om deze vragen te beantwoorden baseren we ons op enquêtegegevens van 327 Belgische belangengroepen voorafgaand aan de nationale Belgische verkiezingen van juni 2024. **Bij deze gelegenheid willen we alle respondenten uitdrukkelijk bedanken voor hun deelname.** Deze dataset biedt waardevolle inzichten in de interacties tussen belangengroepen en partijen met betrekking tot hun belangrijkste verkiezingsprioriteiten, posities en de eventuele invloed die organisaties konden uitoefenen op partijen. Hierbij willen we benadrukken dat de gegevens van alle deelnemende organisaties vertrouwelijk worden behandeld. Na afloop van de survey pseudonimiseerden we de data, dat wil zeggen dat contactgegevens werden losgekoppeld van antwoorden. Resultaten worden ook steeds op geaggregeerde wijze gerapporteerd waardoor organisaties nooit individueel herkenbaar zijn. Ons onderzoeksproject kreeg een positief advies van de Ethische Adviescommissie Sociale en Humane Wetenschappen van de Universiteit Antwerpen op 13 februari 2024.

Onze bevindingen onthullen dat historische banden, zoals deze tussen vakbonden en socialistische partijen of tussen werkgeversorganisaties en conservatieve partijen, een cruciale rol spelen bij het vormgeven van de interacties tussen partijen en belangengroepen in de aanloop naar verkiezingen. Deze historische banden bieden stabiliteit in onzekere tijden voor zowel partijen als belangengroepen. Terwijl belangengroepen zich strategisch afstemmen op historische partners die bekend staan om hun ontvankelijkheid voor hun doelstellingen, kunnen partijen effectief hun kiezersbasis mobiliseren door samen te werken met deze gevestigde bondgenoten. Toch benadrukt onze analyse het voortdurende belang van rationele informatie-uitwisselingen gedurende de verkiezingsperiode. Hoewel minder prominent vergeleken met historische banden, beïnvloeden factoren zoals ideologische afstemming en de machtsstatus van een partij, uitgedrukt als voorgaande regeringsdeelname, de frequentie van interacties tussen belangengroepen en partijen. Deze bevindingen gaan niet enkel op voor de interacties die belangengroepen aangaan met partijen, maar houden ook stand wanneer we de invloed van organisaties op partijen hun prioriteiten en standpunten analyseren.

2. Steekproef en surveymethodiek

Initieel brachten we 1712 organisaties in kaart met een ledenbestand of achterban in Vlaanderen, Franstalig België of geheel België. Hierbij hanteerden wij een brede invulling van de term ‘belangengroep’ of ‘middenveldorganisatie’ en richtten we ons op alle soorten organisaties die mogelijks een brugfunctie vervullen tussen maatschappij en politiek en waarbij we vooraf geen assumpties maakten over hun mogelijke belangbehartigingsactiviteiten in de aanloop naar verkiezingen. Voorbeelden zijn vakbonden, bedrijfsassociaties, beroepsorganisaties, ngo’s en vrijetijdsverenigingen. Al deze organisaties werden uitgenodigd deel te nemen aan onze online enquête via mail. Deze enquête liep van begin maart tot eind april 2024, drie tot twee maanden voor de Belgische nationale verkiezingen van 9 juni 2024. Er werd een goede responsgraad van ongeveer 19% (n=327) behaald. We beseffen dat dit geen evidentie is, aangezien vele middenveldorganisaties het moeten stellen met beperkte middelen. Figuur 1 toont de verdeling van deelnemers volgens groepstype in onze enquête-steekproef en vergelijkt deze met de populatie van belangengroepen die we eerder in kaart brachten. Deze inzichten in de verdeling bevestigen de representatieve geldigheid van onze steekproef.

Figuur 1. Representativiteit van de steekproef

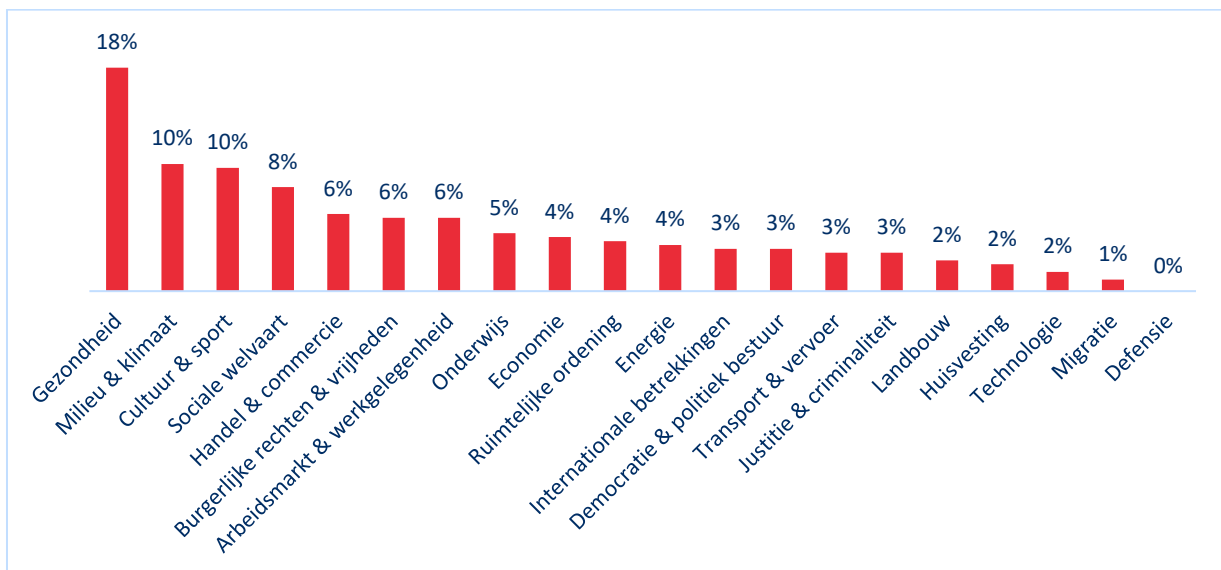

3. Resultaten

Belangrijkste beleidskwesties

Met het oog op de regionale en federale verkiezingen op 9 juni 2024 wilden we weten wat het belangrijkste beleidsprobleem is dat middenveldorganisaties aankaarten. Figuur 2 toont de verdeling van de beleidsdomeinen waarin deze kwesties vallen. We zien dat bijna 20% van de organisaties 'gezondheid' als prioriteit beschouwt, gevolgd door 'milieu & klimaat' en 'cultuur & sport', elk met 10% 'sociale welvaart' met 8%.

Figuur 2. Belangrijkste beleidskwesties

Ter vergelijking: Volgens resultaten van 'De Stemming'¹, is 'migratie' 100 dagen voor de verkiezingen het meest prioritaire thema voor Vlaamse burgers (22%). Dit staat wordt echter niet weerspiegeld in de data van middenveldorganisaties, waar 'migratie' slechts 1% van de prioriteiten uitmaakt. Op de tweede plaats staat 'economie' (20%), met daarin 'koopkracht' als cruciaal aspect. Onder Waalse kiezers, zoals gerapporteerd in 'Les Choix de Belges'², was 'koopkracht' in april 2024 het belangrijkste thema, met 36% van de deelnemers die aangaf dit thema prioritair te laten doorwegen bij het bepalen van hun stemkeuze. Wat dus consistent blijft, is dat 'economie', inclusief 'koopkracht', een belangrijk thema is voor zowel middenveldorganisaties (10%) als burgers.

Over het algemeen kunnen we vaststellen dat de agenda van middenveldorganisaties aanzienlijk verschilt van de publieke agenda. Terwijl de publieke aandacht zich concentreert op een beperkte set van thema's, behandelt het geheel aan middenveldorganisaties een brede waaier aan onderwerpen. Door hun brede en diverse focus fungeren deze organisaties als intermediairs die verschillende maatschappelijke kwesties naar voren brengen en

¹ <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/02/26/de-stemming-hoe-kijkt-vlaming-naar-samenleving/>

² <https://www.rtbef.be/article/sondage-le-choix-des-belges-la-securite-et-l-immigration-s-invitent-dans-la-campagne-a-bruxelles-et-en-wallonie-11364302>

ervoor zorgen dat een breed scala aan onderwerpen politieke aandacht krijgt. Thema's die nauwelijks in het publieke debat of in de media aan bod komen, worden wel door middenveldorganisaties opgepakt. Hierdoor vervullen deze organisaties een cruciale rol in het verbinden van diverse maatschappelijke belangen met de politieke besluitvorming. Dit draagt bij aan een beter functionerende democratie. Eerder onderzoek heeft ook aangetoond dat de agenda van middenveldorganisaties op systeemniveau de diversiteit aan thema's op de politieke agenda beter weerspiegelt. Partijen zijn immers generalisten en beleidsmakers worden verondersteld een brede waaier aan thema's te behandelen.

Frequentie van belangengroep-partij interacties

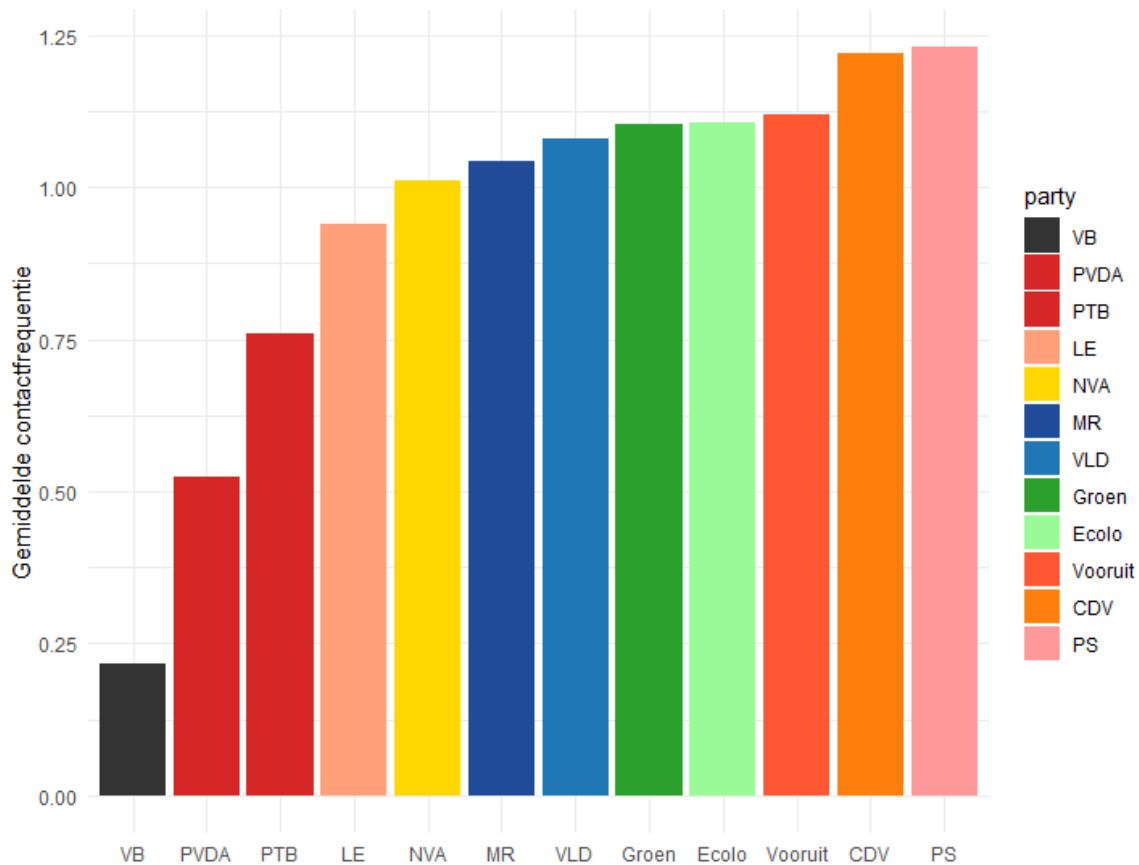
Een tweede belangrijke vraag van dit project is hoe we de interacties tussen belangengroepen en politieke partijen kunnen verklaren. Onze studie probeert de frequentie van deze interacties te begrijpen door twee belangrijke theoretische perspectieven te onderzoeken. Enerzijds, onderzoeken we hoe interacties tussen belangengroepen en politieke partijen worden beïnvloed door langdurige historische banden die diep verankerd zijn in traditionele maatschappelijke tegenstellingen. Volgens dit perspectief onderhoudt slechts een beperkte groep belangengroepen, die historisch verbonden zijn met specifieke partijen, de sterkste banden, waardoor degenen die dergelijke banden niet hebben in het nadeel zijn. Recent empirisch onderzoek wijst echter op een afname van zulke historisch sterke banden, zoals die tussen socialistische partijen en vakbonden. Bijgevolg houden we ook rekening met de relevantie van rationele informatie-uitwisselingen. Dit perspectief stelt dat interacties worden gevormd door strategische kosten-batenanalyses en impliceert dat interacties worden beïnvloed door factoren zoals de machtsstatus van partijen en de ideologische afstemming tussen belangengroepen en partijen.

In onze survey stelden we volgende vraag: "We willen meer te weten komen over de interacties tussen uw organisatie en politieke partijen met betrekking tot uw belangrijkste beleidskwestie. Hieronder vindt u een lijst van de belangrijkste politieke partijen. Hoe vaak heeft uw organisatie contact gehad met elk van deze partijen in de aanloop naar de verkiezingen van juni 2024 over deze belangrijke beleidskwestie? Dit contact kan verschillende vormen aannemen, zoals persoonlijke gesprekken, e-mails, telefoongesprekken, videogesprekken, enzovoort." Afhankelijk van het gerapporteerde overheidsniveau waarop organisaties hun belangrijkste beleidskwestie behartigden (red. federaal, Vlaams, Franstalig België of Brussel), kregen organisaties een lijst met de belangrijkste politieke partijen (die elk minstens één parlementszetel hebben) op dat niveau. De antwoordmogelijkheden varieerden van 'nooit', 'jaarlijks', 'per kwartaal' en 'maandelijks' tot 'wekelijks' contact met elke partij. Omdat de categorie 'wekelijks' slechts in 1% van de antwoorden werd gebruikt, hebben we deze samengevoegd met 'maandelijks' contact, dat in 8% van de gevallen werd gerapporteerd. Verder werd respectievelijk per kwartaal, jaarlijks en geen contact gerapporteerd in 16%, 32% en 42% van de gevallen.

Figuur 3 presenteert het gemiddeld contact met verschillende politieke partijen en onthult aanzienlijke variaties in de mate van interacties van belangengroepen. Allereerst is het contact tussen belangengroepen en partijen in de aanloop naar verkiezingen vrij schaars. In 42% van de gevallen rapporteren belangengroepen geen contact

met één van de opgesomde partijen. De drempel voor contact is dan ook hoog. Partijfunctionarissen en -medewerkers fungeren als sluiswachters die bepalen welke belangengroepen toegang krijgen. Bovendien vereisen dergelijke contacten aanzienlijke investeringen van tijd en middelen van de belangengroepen.

Figuur 3. Gemiddelde contactfrequentie per partij

Ten tweede laten de gevallen waarin belangengroepen contacten met partijen melden (variërend van jaarlijks tot wekelijks; in totaal 58%), zien dat PS (Parti Socialiste; Franstalige sociaaldemocraten) en cd&v (Christendemocratisch & Vlaams; Vlaamse christendemocraten) de hoogste gemiddelde contactscores hebben van respectievelijk 1,23 en 1,22. Dit betekent dat belangengroepen gemiddeld iets meer dan jaarlijks contact hebben met deze partijen in de aanloop naar verkiezingen. Beide partijen hebben traditioneel sterke banden met belangengroepen vanwege hun verzuilde verleden, waren deel van de regering in de vorige legislatuur 2019-2024 en vertonen daardoor coalitiepotentieel voor de toekomstige regeringsformatie, en zijn traditionele partijen. Dit maakt deze partijen interessante targets voor belangengroepen. Anderzijds profiteren de partijen zelf van deze contacten doordat ze toegang krijgen tot specialistische kennis en middelen die belangengroepen kunnen bieden. Een vergelijkbaar argument kan worden gemaakt voor Vooruit (Vlaamse sociaaldemocraten).

Aan de andere kant vertonen partijen zoals PTB/PVDA (Parti du Travail de Belgique/Partij van de Arbeid van België) en VB (Vlaams Belang) lagere gemiddelde contactscores van respectievelijk 0,76, 0,53 en 0,22. Dit betekent dat belangengroepen gemiddeld minder dan jaarlijks of helemaal geen contact hebben met deze

partijen in de aanloop naar verkiezingen. Deze partijen missen historisch-institutionele banden met belangengroepen, waren geen deel van de regering in de vorige legislatuur en vertonen daardoor minder coalitiepotentieel, en zijn nichepartijen. Dit maakt deze partijen minder interessante targets voor belangengroepen, ondanks dat deze partijen een hoog kiespotentieel vertoonden.

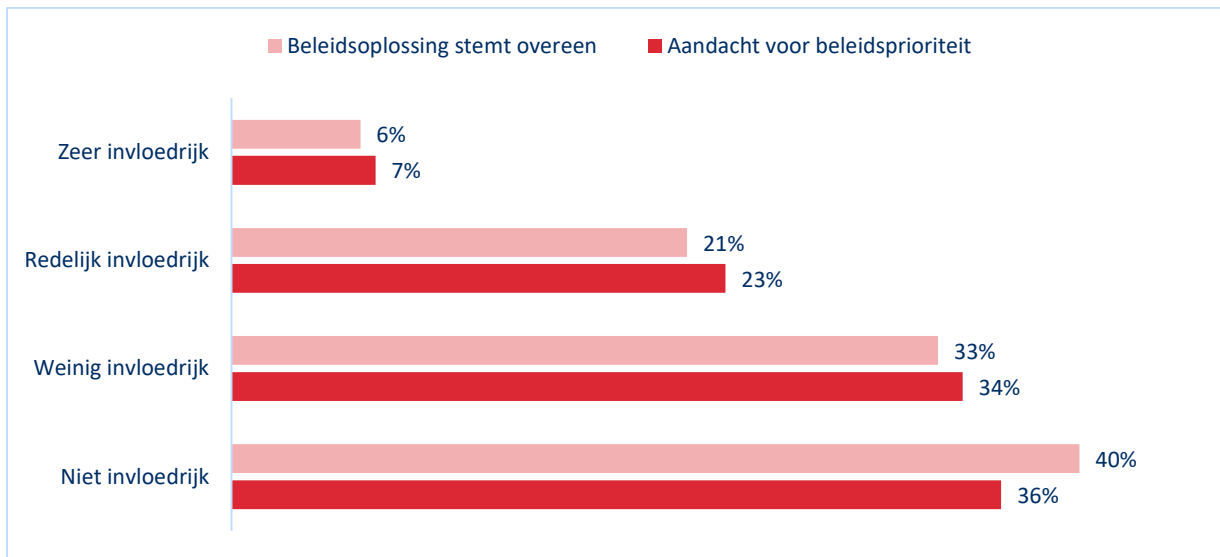
Deze bevindingen werden ook bevestigd in een verdere statistische analyse, waaruit ook blijkt dat de ideologische nabijheid van een organisatie tot een specifieke partij een significante impact heeft op de gerapporteerde contactfrequentie. Hoe ideologisch nabij, hoe hoger de contactfrequentie.

Onze analyse benadrukt dus het voortdurende belang van rationele informatie-uitwisselingen gedurende de verkiezingsperiode. Factoren zoals ideologische afstemming en de machtsstatus van een partij hebben een positief significant effect op de frequentie van interacties tussen belangengroepen en partijen. Niettegenstaande, blijven historische banden tussen middenveldorganisatie en partij de belangrijkste verklaringsgrond voor een hogere frequentie aan contact. Deze langdurige samenwerkingen bieden stabiliteit in onzekere tijden voor zowel partijen als belangengroepen. Door samen te werken met hun gevestigde bondgenoten, kunnen partijen effectief hun kiezersbasis mobiliseren, terwijl belangengroepen zich strategisch afstemmen op historische partners die bekend staan om hun ontvankelijkheid voor hun doelstellingen.

Invloed op prioriteiten en posities van partijen

De frequentie van contact tussen belangengroepen en politieke partijen zegt natuurlijk nog niets over de daadwerkelijke impact van belangenbehartigingsactiviteiten op de prioriteiten en standpunten die partijen in de aanloop naar verkiezingen in hun programma opnemen. Als derde belangrijke onderdeel in ons project hebben we daarom aan middenveldorganisaties gevraagd om hun invloed in te schatten op zowel de aandacht die politieke partijen besteden aan hun belangrijkste beleidsprobleem als op de oplossingen die partijen hiervoor voorstellen. Door deze percepties van invloed te meten, hopen we inzicht te krijgen in de mate waarin middenveldorganisaties daadwerkelijk kunnen bijdragen aan de agendering en beleidsvorming van politieke partijen. De antwoordmogelijkheden varieerden van 'niet', 'weinig', redelijk tot 'zeer' invloedrijk ten opzichte van elke partij. De verdeling wordt gepresenteerd in Figuur 4. Allereerst kunnen we vaststellen dat het hebben van een zeer grote invloed op de prioriteiten en posities van politieke partijen slechts voor een selecte groep organisaties is weggelegd, respectievelijk in slechts 7% en 6% van de gevallen. Daarentegen rapporteert een aanzienlijk aantal belangengroepen, in iets meer dan 20% van de gevallen, dat zij 'redelijk' invloedrijk zijn ten opzichte van de partij. Ten slotte kunnen we observeren dat in een meerderheid van de gevallen belangengroepen slechts 'weinig' tot helemaal 'niet' invloedrijk zijn, wat samen ongeveer 70% van de gevallen beslaat.

Figuur 4. Percentages zelf-gepercipieerde invloed

Verdere statistische analyses wijzen ook uit dat invloed uitoefenen op de prioriteiten van een partij ook sterk samenhangt met het beïnvloeden van de voorgestelde beleidsoplossingen door diezelfde partij. Daarnaast gingen we ook na in hoeverre historische banden en rationele kosten-baten factoren de invloed van belangengroepen op partijen hun prioriteiten en posities kunnen verklaren. Net zoals bij de contactfrequentie vinden we dat zowel historische banden als ideologische nabijheid een verklaring vormen, terwijl partijkarakteristieken zoals coalitiepotentieel en partijtype (mainstream vs. niche) geen significante rol spelen. Dit suggereert dat middenveldorganisaties eerder geneigd zijn invloed uit te oefenen op partijen waarmee ze een lange geschiedenis van samenwerking hebben en die ideologisch dicht bij hun eigen standpunten staan. Hierdoor kunnen ze effectiever bijdragen aan zowel de agendering van hun beleidsproblemen als de oplossingen die door de partijen worden voorgesteld. Ten slotte, zien we ook dat de contactfrequentie zelf een positief significant effect heeft op de mate van invloed die kan worden uitgeoefend. Dit betekent dat hoe vaker middenveldorganisaties contact hebben met politieke partijen, hoe groter hun invloed is op zowel de aandacht die partijen besteden aan hun beleidsproblemen als de oplossingen die worden voorgesteld.

4. Conclusie

Onze online survey onder een representatieve steekproef van 327 Belgische belangengroepen biedt inzicht in de dynamiek tussen belangengroepen en politieke partijen in de aanloop naar verkiezingen. De belangrijkste bevindingen zijn als volgt. Ten eerste, belangengroepen behandelen een breed scala aan beleidsthema's, wat contrasteert met de meer beperkte prioriteiten van burgers. Ten tweede, historische banden spelen een cruciale rol in de frequentie van contact tussen belangengroepen en politieke partijen. Deze banden zijn ook van groot belang voor de invloed die belangengroepen kunnen uitoefenen op de beleidsprioriteiten en voorgestelde oplossingen van partijen. Ten derde, de machtsstatus van partijen, gemeten als coalitiepotentieel, en het type partij (mainstream versus niche) verklaren de frequentie van contact tussen belangengroepen en partijen. Ideologische nabijheid heeft hier minder impact. Ten slotte, bij het verklaren van de invloed die belangengroepen

hebben op partijen, blijkt ideologische nabijheid een significantere rol te spelen dan de machtsstatus van partijen of het partijtype.

In toekomstig onderzoek zullen we uitgebreider ingaan op deze verbanden. U kunt onze wetenschappelijke publicaties volgen via onze persoonlijke webpagina's. Deze zullen regelmatig worden bijgewerkt met nieuwe bevindingen en analyses over de dynamiek tussen belangengroepen en politieke partijen in het Belgische politieke landschap naar aanloop van verkiezingen.

Financiering

Vanaf 01/10/2024 wordt dit project gefinancierd door het senior postdoctoraal mandaat van Dr. Evelien Willems (1241925N).

Contact

Dr. Evelien Willems

Departement Politieke Wetenschappen
Stadscampus - LN55.112 | Sint - Jacobstraat 2 - 4 | 2000 Antwerpen

Mail evelien.willems@uantwerpen.be

Mobiel +32 474 65 25 30

Web evelienwillems.be